

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарний факультет
Кафедра нової і новітньої історії України

**МЕНТАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ ГАЛИЦЬКИХ СІОНІСТІВ НА
ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ «СНВІЛА»**

Студентки VI курсу
групи ГІС17/М

Гери Наталії Романівни

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Грицак Ярослав Йосипович

Львів 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I	11
1.1 Розвиток єврейської преси в міжвоєнній Польщі.....	11
1.2 Історія газети «Chwila».....	12
РОЗДІЛ II. «Chwila» 1919: перші публікації	18
2.1 Польська Республіка та проголошення нейтралітету	19
2.2 Палестинське питання	21
2.3 Західна Європа та Північна Америка.....	22
2.4 Центрально-Східна Європа.....	23
РОЗДІЛ III. «Chwila» 1932	27
3.1 Центральна і Західна Європа	27
3.2 Схід.....	29
3.3 Польська Республіка та Місцеві Питання	34
3.4 Радянський Союз.....	37
РОЗДІЛ IV. «Chwila» 1939	40
4.1 Палестина.....	40
4.2 Східна, Центральна та Західна Європа.....	41
4.3 Польща	44
4.4 Радянський Союз.....	45
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	50
ДОДАТКИ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми. Маркування власної території, виокремлення та конструювання образів іншого, пошуки власної ідентичності – ці питання особливо активно артикулюються, коли суспільство переходить через трансформацію, і старі ідентичності переживають кризу. Ментальні мапи не існують в готовому вигляді, вони постійно конструюються й артикулюються інтелектуалами, політиками та іншими групами. Головним середовищем, де відбувається артикуляція нових ідей є публічний простір, а періодичні видання, як елемент публічного простору стає інструментом творення когнітивних мап та ідентичностей.

Власне усі ці процеси дуже чітко спостерігаються на прикладі львівської сіоністської газети «Chwila». Галицькі євреї були одним з найбільш традиційних суспільств Європи. І єврейська ідентичність визначалася майже виключно приналежністю до іудаїзму. Однак ця ідентичність у ХІХ ст. пережили глибоку кризу під впливом швидких габсбургських реформ, поширенням ідеологічних течій та рухів зі Заходу, у першу чергу - націоналізму та соціалізму, першої світової війни та асиміляторського тиску міжвоєнної польської держави. Єврейська громада у Галичині була поділена між декількох течій іудаїзму та національних орієнтацій: німецької, польської та єврейської (сіоністською). За таких умов не існувало і не могло існувати єдиної відповіді на питання: «Хто такий єврей?». Стара ідентифікація з іудаїзмом як релігією та їдишем як розмовною мовою втратила значення.

Зі всіх можливих відповідей сіоністи пропонували твердження, що євреї не є окремою релігійною групою, а повноцінною нацією, з усіма належними політичними наслідками. Головною публічною платформою для артикуляції

новою ідентичності стали сiонiстські видання, серед яких на перше місце у мiжвоєннiй Польщi вийшла львiвська газета «Chwila».

Коротко про саме видання. «Chwila» - польськомовна сiонiстська газета, публiкована єврейською громадою у Львовi. Заснована 10 сiчня 1919 р. невдовзi пiсля погрому у Львовi в листопадi 1918 року. Вона регулярно з'явилася до 1939 р. З вересня 1934 р. виходила двiчі на день. Вона подавала детальну iнформацiю про життя євреїв Галичини (Схiдної Малополющi, згiдно тодiшньої офiцiйної назви), а також євреїв Європи та Пiвнiчної Європи.

Газета пропагувала нацiональне вiдродження євреїв, кiнцевою метою якого мало стати створення єврейської держави в Палестинi. Але водночас вона постулювала нову єврейську iдентичнiсть. Й одним з головних моментiв такої артикуляцiї було вписування галицьких євреїв у ширший ментальний простiр. За габсбургської доби, їх вважали втiленням схiдноєвропейського єврейства, з усiма належними негативними стереотипами - вiдсталi, нецивiлізованi, забобоннi тощо. У мiру того як у Галичину проникають захiднi iдеологiї, елiта галицьких євреїв намагається iдентифiкувати себе як захiдна елiта єврейського походження, або як в складi "цивiлізованих" нiмцiв чи полякiв, або ж у складi захiдного єврейства. У зв'язку з цим виникає необхіднiсть визначитись, як їм ставитися до євреїв Росiйської iмперiї. У мiжвоєнну добу це питання набирає особливої гостроти у зв'язку з постанням СРСР, який в уявi багатьох iнших не-євреїв виступає як «жидокомуна». Вiдповiдь на це питання водночас залежить вiд того, яке становище газета займає до iнших нацiональних груп, з якими проживають галицькi євреї - полякiв та українцiв.

Новизна. Не зважаючи на наявнiсть наукових робiт про галицьких сiонiстiв та частково про газету «Chwila», в науковому середовищi цiлковито вiдсутнi роботи присвяченi виясненню проблеми ментальної географiї галицьких сiонiстiв.

Виходячи з цих обставин *метою* роботи є виявити, як конструюється ментальна карта світу галицькими сіоністами на сторінках газети «Chwila». **Головне дослідницьке питання:** у який простір чи простори газета вписує галицьких євреїв, з якими групами євреїв поза Галичиною вона їх пов'язує, як вона будує дистанції до інших національних груп, кого вона вважає за "чужого" - і в зв'язку з цим, як вона уявляє собі майбутню єврейську державу у Палестині і місце у ній галицьких євреїв.

Робоча гіпотеза. Галицькі сіоністи на сторінках свого партійного часопису не асоціювали себе зі східними євреям. Натомість для них східними були євреї Радянського Союзу. Таким чином формуючи уявлення «свій» - «чужий» галицькі сіоністи відмежовувалися від російських/радянських євреїв, та вписували себе в ширшу спільноту. Вони вважали себе при цьому польськими євреями. З одного боку, це було би досить природнім вибором - оскільки вони опинилися у польській державі й освічені євреї розмовляли польською мовою. З іншого боку, цей вибір був проблематичним - бо більшість продовжувала розмовляти їдишем, а також тому, що євреї потерпали від польської асиміляції та польського антисемітизму. Окрім того, вони, як євреї з колишньої австрійської Галичини («галіціанери») могли відчувати дистанцію до євреїв з польських земель колишньої Російської імперії («литваків»), Тому ще однією гіпотезою є те, що галицькі сіоністи трактували себе як частину польського єврейства, але вважали своє місце у Польщі дуже непевним і проблематичним. Це може, зокрема, пояснювати їх досить нейтральне, а навіть прихильне ставлення до українців.

Завдання. У ході аналізу джерел відповісти на поставленні питання:

- До якої більшої спільноти вписують себе галицькі сіоністи?
- Чи асоціюють вони себе з Галичиною, Польщею, євреями Західної Європи, загальносвітовим єврейством, або ж з євреями які після війни залишилися по інший бік кордону на територіях колишніх Австрійської та Російської імперій?

- Кого вони сприймають як чужого/ворога?
- Як вони реагують на тогочасні геополітичні зміни?
- Як представлена географія Польщі? На які місцевості і міста вони звертають особливу увагу - всієї Польщі чи тільки Галичини?

Завданням моєї роботи є виявити, як конструюються ментальні мапи та формується образ різних країв шляхом пошуку відповідей на ці питання.

Об'єкт. Творення ментальних мап на шпальтах газети «Chwila».

Предмет. Публікації в газеті «Chwila».

Хронологічні межі. Від часу заснування до закриття газети, тобто 1919-1939. Оскільки газета була щоденною, а з 1934 р. виходила два рази в день, то повний аналіз усіх номерів не є можливим за час написання магістерської праці. Відповідно, аналіз обмежений до трьох ключових років: 1919 р. – післявоєнного врегулювання і громадянської війни на сусідній українській території, разом з масовими антиєврейськими погромами; 1932 р. – рік перед приходом Гітлера до влади, початок голоду в Україні, та 1939 р. – останнього передвоєнного і неповного року.

Теоретичні підходи і методи. Для опрацювання джерела та прослідкування на сторінках газети творення ідентичностей та ментальних мап варто використати дискурс-аналіз (за Е.Лаклау, Ш.Муф), критичний дискурс-аналіз (за Норманом Феркло), контент-аналіз (кількісний та якісний контент-аналіз). Дискурси в текстах газети формували соціальні ідентичності, відносини, уявлення. Тому в ході дослідження необхідно використати дискурс-аналіз (за Е.Лаклау, Ш.Муф), який дозволяє прослідкувати зв'язки між текстами та соціокультурним контекстом¹. За допомогою критичного дискурс-аналізу (за Норманом Феркло) можна проаналізувати як шляхом створення текстів

¹ Йоргенсен М.В., Филлипс Л.Дж. *Дискурс-анализ. Теория и метод*. Пер. с англ. Харьков: Гуманитарный Центр, 2008.

конструюються ідентичності, за допомогою яких лексичних форм це досягається, як автор використовує дискурсивні практики та які соціально-політичні умови поширення таких дискурсивних практик. Контент-аналіз спрямований на якісно-кількісне опрацювання змісту текстів.

Ментальна географія є водночас проблемним полем та головним підходом. Для аналізу ментальної мапи за кожний названий рік у першу чергу вираховується частота вживання тих чи інших країн та країв. На підставі цієї частоти встановлюється ієрархія – як краї(ни) фігурують більш або менш частіше. Окремо вираховуються згадки про місцевих євреїв і аналізуються, в якому просторовому контексті вони зустрічаються. Вияснюються, в якій конотації вживаються ці простори (позитивній, негативній чи нейтральній) – при потребі детальніше вияснюється контекст або приводяться цитати.

В останні десятиліття широку популярність серед істориків і політологів придбали дослідження в області «mental mapping». Поняття «ментальна карта» («mental map», «kognitive Landkarte») було вперше введено Е.С.Толманом в 1948р. Головні роботи з цієї тематики в 70-і роки були виконані географом Роджером Даунсом і психологом Девідом Стеа². Вони визначають ментальну картографію як «абстрактне поняття, що охоплює ті ментальні і духовні здібності, які дають нам можливість збирати, упорядковувати, зберігати, викликати з пам'яті і переробляти інформацію про навколишній простір»³. Ментальна мапа – це створена людською уявою частина оточуючого простору, вона відображає світ, так як його уявляє собі людина, та є суб'єктивним фактором внутрішнього уявлення людини⁴.

Окрім цього одним з завдань дослідження є виявлення артикуляції єврейських ідентичностей в публічному просторі, в тому числі на сторінках

² Миллер А. *Ментальные карты историка. И связанные с ними опасности*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.timeandspace.lviv.ua/files/library/mental4537468ecf010.doc

³ Там само.

⁴ Шенк Ф. Б. *Ментальные карты: Конструирование географического пространства в Европе от эпохи Просвещения до наших дней*. Пер. с нем. Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. № 4. Москва, 2001. С. 128-140.

газети «Chwila». Ідентичність – всезагальність людського пізнання і соціалізації, що включає прийняття або неприйняття особою певних речей та явищ, ототожнення себе з ними чи відторгнення. В її основі лежать вроджені або набуті в процесі соціалізації чинники – культурні і соціальні стереотипи, які засвоюються з того моменту, коли людина починає ідентифікувати себе з певним етносом, культурою, соціальною групою й усвідомлювати себе їх елементом⁵.

Джерельною базою дослідження є «Chwila» - щоденна газета, яка виходила друком весь міжвоєнний період з 1919 по 1939. Вибір номерів для аналізу аргументується вище, там де обговорюються хронологічних рамок даної роботи. Тут же варто зупинитися на характеристиці матеріалів, які друкувалися у газеті.

Газетний номер можна поділити на статті трьох жанрів та рекламу. А саме на інформаційний, аналітичний та художньо-публіцистичний. Найбільшої уваги приділятиметься аналітичним статтям, адже в вони мають більш програмний характер та в них висвітлюється позиція організації. Хроніку та статті інформаційного жанру будуть розглядатися також, однак в більшості зі статистичного погляду.

Щодо архівних матеріалів, то вони відсутні, можна припустити, що вони були знищені. Є лише окремі згадки газети «Chwila» в різних фондах ДОЛА. А також є спогади дочки головного редактора Генріка Гешелеса – Яніни Гешелес, але вони стосуються теми перебування в Янівському таборі⁶.

Історіографія. В ході дослідження історіографії стало зрозуміло, що переважно істориками досліджуються питання становлення та розвитку сіоністських організацій. А дослідження газети «Chwila» розглядаються в їх контексті. Однак все ж варто згадати декілька корисних для дослідження робіт. Для окреслення

⁵ *Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні/* Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. - с. 13.

⁶ Гешелес, Яніна. *Очіма 12-річної дівчинки.* - Київ: Дух і Літера, 2011. - 96 с.

загального історичного контексту варто звернути увагу на праці Езри Мендельсона «Євреї Центрально-Східної Європи в міжвоєнний період»⁷ та «Сіонізм в Польщі: роки формування, 1915-1926»⁸ в яких автор пише про розвиток сіоністських організацій в міжвоєнній Польщі. А також Джеффа Шатца «Євреї та комуністичний рух в міжвоєнній Польщі»⁹, Джошуа Шейнса «Націоналізм діаспори та єврейська ідентичність в Габсбурзькій Галичині»¹⁰ та Крістофа Міка «Lemberg, Lwów, L'viv, 1914-1947: Violence and Ethnicity in a Contested City»¹¹. Контексту ще може додати книжка авторства Максима Гона «Із кривдою на самоті. Українсько-єврейські взаємини на західноукраїнських землях у складі Польщі (1935—1939)»¹². Існує також двотомник за редакцією Ігнація Шіпера, Аріє Тартакової та Олександра Гаффткі «Євреї в відродженій Польщі: соціальна, економічна, освітня та культурна діяльність» (1932 р.), але це видання варто аналізувати з особливою критичністю, адже в ній сіоністи самі описують свою діяльність. Що стосується ментальної географії, то з питань методології варто користуватися статтею Веньяміна Шенка «Ментальні карти: Конструювання географічного простору в Європі від епохи Просвітництва до наших днів»¹³, працею географа Роджера Даунса і психолога Девіда Стеа «Maps in minds: Reflections on cognitive mapping»¹⁴, Роберта Гайнса «Geographical images and mental maps»¹⁵ та статтею за редакцією Роба Кітчїна і Скота Фройдшуха «Cognitive mapping: Past, present, and future»¹⁶. Принадним є дослідження ментальних мап литовських євреїв за редакцією Даріуса

⁷ Mendelsohn, Ezra. *The Jews of East Central Europe between the world wars*. Vol. 418. Indiana University Press, 1987.

⁸ Mendelsohn, Ezra. *Zionism in Poland: the formative years, 1915-1926*. Yale University Press, 1981.

⁹ Schatz, Jaff. *Jews and the Communist Movement in Interwar Poland*. "Dark Times, Dire Decisions: Jews and Communism", 2004.

¹⁰ Shanes, Joshua. *Diaspora nationalism and Jewish identity in Habsburg Galicia*. Cambridge University Press, 2012.

¹¹ Mick, Christoph. *Lemberg, Lwów, L'viv, 1914-1947: Violence and Ethnicity in a Contested City*. West Lafayette: Purdue University Press, 2015. 480 pp.

¹² Гон, Максим. *Із кривдою на самоті: українсько-єврейські взаємини на західноукраїнських землях у складі Польщі, 1935-1939*. Волинські обереги, 2005.

¹³ Шенк, Ф. Б. *Ментальные карты: Конструирование географического пространства в Европе от эпохи Просвещения до наших дней*. Пер. с нем. Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. № 4. Москва, 2001.

¹⁴ Downs, Roger M., and David Stea. *Maps in minds: Reflections on cognitive mapping*. HarperCollins Publishers, 1977.

¹⁵ Haynes, Robin M. *Geographical images and mental maps*. Macmillan Education, 1981.

¹⁶ Kitchin, Rob, and Scott Freundschuh, eds. *Cognitive mapping: Past, present, and future*. Vol. 4. Psychology press, 2000.

Сталіунаса¹⁷. А також прикладами застосування ментальної географії слугують: «Орієнталізм»¹⁸ Едварта Саїда, «Винайдення Східної Європи: Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва»¹⁹ та «Ідея Галичини»²⁰ Ларрі Вульфа і «Уявляючи Балкани»²¹ Марії Тодорової.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, у якому розкривається загальна важливість та мета дослідження; чотирьох розділів побудованих за хронологічним принципом, що в свою чергу діляться на підрозділи; висновку, де вказується ступінь досягнення поставленої мети; списку використаних джерел та наукової літератури.

¹⁷ Staliūnas, Darius. *Spatial Concepts of Lithuania in the Long Nineteenth Century*. 2016.

¹⁸ Саїд, Едвард. *Орієнталізм*. Пер. з англ. В. Шовкун. К.:Основи, 2001.

¹⁹ Вульф, Ларрі. *Винайдення Східної Європи: мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва*. 2009.

²⁰ Wolff, Larry. *The idea of Galicia*. *History and Fantasy in Habsburg Political Culture*, 2010, 344.

²¹ Todorova, Maria. *Imagining the Balkans*. Oxford University Press, 2009.

РОЗДІЛ І

1.1 Розвиток єврейської преси в міжвоєнній Польщі

В міжвоєнний період, коли особливу увагу отримує національне питання, адже нові держави зіткнулися з надзвичайно важким завданням національного будівництва після століття залежності²², відбувається стрімкий розвиток періодичних друкованих видань. Особливо помітно збільшення кількості преси в національностей, що прагнуть отримати голос на міжнародній політичній арені та працюють над створенням національних держав на теренах щойно зниклих імперій. Не винятком стає і єврейська преса.

Дослідники вважають, що кінець першої світової війни завершує період формування єврейської преси, період, коли було створено близько ста видань, період, коли творилися імена провідних видавців, редакторів, журналістів²³.

Найбільш успішними періодичними виданнями в міжвоєнній Польщі були Єврейська «Haynt» та «Der Moment» (наклади цих газет складали 100 тисяч примірників). В цей же час, виданнями ортодоксів були «Agudas Israel», «Der Yud» та «Dos Yidische Togblat». Соціалісти читали видання Бунду «Volkszeitung»²⁴.

Серйозним стимулом для розвитку єврейської преси була також емансипаційні зусилля єврейського суспільства, прагнучи, з одного боку, до поінформованості єврейських мас без руйнування їхнього відчуття національної ідентичності, з іншого боку, в напрямку асиміляції, і, принаймні, наближення до решти суспільства країни, де вони жили століттями²⁵. Таким чином, у виході соціальних та політичних тенденцій, що охопили євреїв у Польщі, з'явилася

²² Mendelsohn, Ezra. *The Jews of East Central Europe between the world wars*. Indiana University Press, 1987, p.4.

²³ Fuks, Marian. Prasa żydowska w Polsce XIX i pierwszej połowy XX wieku (do końca drugiej wojny światowej), *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*, Tom 12, Numer 1, 1973, s. 35.

²⁴Greenbaum, Avraham. Newspapers and Periodicals. Available on: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Newspapers_and_Periodicals

²⁵ Fuks, Marian. Prasa żydowska w Polsce XIX i pierwszej połowy XX wieku..., s. 30.

преса – важливий інформаційний, освітній, політичний та пропагандистський засіб. Ця преса почала функціонувати в Польщі спочатку на івриті, потім на ідиші та польській мовах²⁶.

В період великих політичних змін, що мали місце в міжвоєнний період, активно артикулюються нові національні ідентичності. Головним середовищем, де це відбувається є періодичні видання, як елемент публічного простору стають інструментом творення ідентичностей. Важливою публічною платформою для артикуляції та поширення своїх ідей стали сіоністські видання, серед яких на перше місце у міжвоєнній Польщі вийшла львівська газета «Chwila».

2.2 Історія газети «Chwila»

Головним середовищем, де відбувається творення ментальних образів та артикуляція нових ідентичностей є публічний простір, а періодичні видання, як елемент публічного простору стає інструментом творення ідентичностей.

Перелічені процеси доволі чітко спостерігаються на прикладі львівської сіоністської газети «Chwila». Польсько-український конфлікт, німецький та австрійський антисемітизм призвели до того, що ні польська, ні українська, германо-єврейська ідентичності вже не були привабливими. Постало питання пошуку неасиміляторської ідентичності, яку міг запропонувати сіонізм та інші форми єврейського націоналізму²⁷. Ідентичність галицьких євреїв пережили глибоку кризу під впливом швидких габсбургських реформ, поширенням ідеологічних течій та рухів зі Заходу, передусім націоналізму та соціалізму, Першої світової війни та асиміляторського тиску міжвоєнної польської держави. Єврейська громада у Галичині була поділена між декількома течіями юдаїзму та національних орієнтацій: німецької, польської та єврейської (сіоністської).

²⁶ Fuks, Marian. Prasa żydowska w Polsce XIX i pierwszej połowy XX wieku..., s. 30.

²⁷ Гольцер Іржи. Просвіта, асиміляція та нова ідентичність: єврейська еліта на Галичині - Полін. Вибрані статті. Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2011. – с. 77.

Окрім цього, після Першої світової війни та зміни географічної карти, відбувається перекроювання і ментальної карти Європи²⁸.

Сіоністи пропонували твердження, згідно із яким євреї не були окремою релігійною групою, а повноцінною нацією, з усіма належними політичними наслідками. Важливою платформою для артикуляції таких ідей була львівська газета «Chwila».

Задля визначення того, як конструювалась, артикулювалась єврейська ідентичність, а також як формувались ментальні мапи галицьких сіоністів, необхідно бути ознайомленим з трьома аспектами, що стосуються видання, а саме: 1. який контент; 2. хто створює контент; 3. хто є реципієнтом.

Почнемо з останнього. «Chwila» - польськомовна сіоністська газета, публікована у Львові. Заснована 10 січня 1919 р. невдовзі після погрому у Львові в листопаді 1918 р. Газета була заснована як реакція на цей погром, з метою подальшого його не повторення. За задумом її засновників, це мала бути газета, котра б публікувала не лише зібрані Єврейською народною радою матеріали, але також займала б певну позицію у щоденних проблемах, що виникали у стосунках між єврейським і неєврейським населенням міста²⁹. На засіданні Єврейської народної ради виникла ідея поширювати публікації польською мовою також серед не євреїв. Була прийнята пропозиція Гершона Зіпера³⁰ замість поодиноких публікацій перейти до випуску щоденної газети³¹. Вона регулярно з'являлася до 12 вересня 1939 р. З вересня 1934 р. виходила двічі на день. В 1922 році почала друкуватися «Chwila poniedziałkowa», з 1930 р. щонеділі «Chwila. Dodatek Piustrowany», а також «Дитяча і юнацька хвилька» («Chwilka Dzieci i Młodzieży»),

²⁸ Шенк Ф. Б. *Ментальные карты: Конструирование географического пространства в Европе от эпохи Просвещения до наших дней ...* С. 132.

²⁹ Лентоха, Барбара. «CHWILA» – газета львівських євреїв. *Незалежний культурологічний часопис «І»*, число - 51, Львів: 2008. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n51texts/letocha.htm>

³⁰ Гершон Зіпер - юрист, видавець єврейської щоденної газети «Tugblatt»

³¹ Лентоха, Барбара. «CHWILA» – газета львівських євреїв...

додаток, який виходив до кінця 1925 р. (ред. Руни Райтман)³². З 1935 р. існує постійна рубрика "Палестинський довідник". Багато статей було присвячено просуванню діяльності Товариства друзів Єврейського університету у Львові. Звернення були спрямовані на рукописи, журнали, книги та фінансову підтримку університету. «Chwila» також організувала літературні події та конкурси, серед яких літературний конкурс "Чому я люблю Палестину?" у 1927 році.

Інформацію часто отримували від Єврейської телеграфічної агенції, Польської телеграфічної агенції та телеграф агенції «Chwili» (Żydowska Agencja Telegraficzna (ŻAT), Polska Agencja Telegraficzna (PAT) , telegraf własności "Chwili"). Багато текстів стосуються єврейського життя у Львові. "Chwila" давала свої сторінки молодим поетам і літературознавцям.

Автори статей критикували радикальну асиміляцію, підтримували національне відродження євреїв та закликали до будівництва єврейської держави в Палестині. «Chwila» – орган сіоністської місії, організувала різні акції в Східній Малопольщі, що мали на меті збільшення надходжень до Єврейського національного фонду. Вона подавала детальну інформацію про життя євреїв Галичини (Східної Малопольщі), а також євреїв Європи та Північної Америки³³.

Основне ранкове видання газети виходило накладом 35 тис. примірників³⁴. Така кількість значно перевищувала краківські, лодзькі та віленські щоденні газети. Щодо львівських, то до прикладу, інше щоденне видання «Najer Morgen» мало наклад 10 тис., а наклад тижневиків складав від 1,5 до 12 тисяч³⁵. Такий тираж можна вважати великим, зважаючи на кількість єврейського польськомовного населення міста. Згідно з переписом населення від 30 вересня 1921 року у Львові проживало 77 тис. іудеїв (за релігійною приналежністю), з

³² Libraria. Архів української періодики онлайн. Режим доступу: <https://libraria.ua/all-titles/group/6/>

³³ Лентоха, Барбара. «CHWILA» – газета львівських євреїв...

³⁴ Fuks, Marian. Prasa żydowska w Polsce XIX i pierwszej połowy XX wieku (do końca drugiej wojny światowej), *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*, Tom 12 , Numer 1, 1973, s. 47.

³⁵ Fuks, Marian. *Prasa żydowska w Polsce XIX i pierwszej połowy XX wieku*, s. 49.

них 60,4 тис. ідентифікували себе як жителі єврейської національності³⁶. Близько 10 тис. євреїв Львова розмовляли польською мовою³⁷. Відповідно «Chwila» було найбільшим єврейським виданням у Галичині. Газета «Przegląd Judaistyczny» (відома своїм антисемітським спрямуванням) в третьому номері публікує огляд єврейської преси в Польщі. Серед переліку присутні газети Бунду, Поале Сіону, Цейре Сіону, а також комуністичної та соціал-робітничої партій. Проте найбільшу кількість друкованих видань мають сіоністи, а саме: 15. По одному щоденному виданню в Варшаві («Najer Hajnt»³⁸), Лодзі («Lodzer Tageblatt»³⁹), Кракові («Nowy Dziennik»⁴⁰) та два видання у Львові («Chwila»⁴¹, «Tugblatt»); тижневики: «Ha mizrachi», «Der Wanderer» (Варшава), «Czenstochower Cajtung»⁴² (Ченстохова) та інші⁴³.

Хоча газета була сіоністською, вона виходила польською мовою. А обрання польської мови передбачає конкретне звертання до освічених євреїв. Позаяк від надання Галичині автономного статусу у 1867 р. все більшого розмаху набуває польський вплив. Особливо помітний під час зростання німецького та австрійського антисемітизму⁴⁴. Тому можна припустити, що на роль основного читача було обрано єврейську освічену еліту, яка була суб'єктом політики, що формувала та поширювала ідеї та впливали на загальні переконання. Іншими факторами обрання польської мови видання слід вважати бажання донести свої політичні позиції польському та українському населенню. Адже неодноразово в

³⁶ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. T. 13 : Województwo Lwowskie, Warszawa, 1924, X-XI.

Режим доступу: <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=14645&from=publication>

³⁷ Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 r : miasta liczące poniżej 10 000 mieszkańców według spisów 1931 i 1921 r : wyniki tymczasowe. Warszawa, 1932, 33. Режим доступу: <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=14476&from=publication>

³⁸ Najer Hajnt – наклад 45 000

³⁹ Lodzer Tageblatt – наклад 5 000.

⁴⁰ Nowy Dziennik – 18 000

⁴¹ Chwila – 35 000

⁴² Czenstochower Cajtung – 5 000

⁴³ Czaykowski, Paweł. «Prasa żydowska w Polsce.» *Przegląd Judaistyczny*, № 3 (1922).

⁴⁴ Гольцер Іржи. Просвіта, асиміляція та нова ідентичність: єврейська еліта на Галичині - Полін. Вибрані статті. Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2011. – с. 75.

стаття присутні звернення до польських видань⁴⁵, або ж до польського уряду⁴⁶. Для українців це також була зрозуміла мова. Таким чином, обравши польську мову видання, засновники «Chwila» отримали змогу звертатися до широкого кола читачів.

Другим важливим питанням є наступне: «Хто автор?». Газета як елемент публічного простору стає інструментом творення ідентичностей та ментальних мап. Адже вплив на формування ментальних мап мають ідеології, що конструюють просторові уявлення. Важливим фактором є те, що газета «Chwila» не була просто інформаційним періодичним виданням єврейської спільноти, натомість вона виконувала роль головного рупора галицьких сіоністів. Часопис творило вузьке сіоністське середовище (Крайова сіоністська організація), що мало вплив на змістовне наповнення газетних публікацій. Поширення сіоністських ідей впливало на дискурс. Головними творцями видання було коло львівських єврейських інтелектуалів, активних учасників сіоністського руху. Більшість з яких мали досвід у видавничій справі. Основним ініціатором створення часопису був *Гершон Зіпер* – юрист, видавець газет «Tugblatt» та «Przyszłość», перший організатор Народного єврейського фонду у Польщі⁴⁷. Він був одним із засновників Галицької сіоністської організації, що на утворилася на декілька років раніше ніж «Der Fudenstaat» Теодора Герцеля⁴⁸. З 1920 по 1939 рік головним редактором був *Генрик Гешелес* – перекладач, літературний і театральний критик. Він також був віце-президентом Синдикату львівських журналістів, президентом Єврейського еміграційного товариства «Jeas» та членом чисельних організацій та спілок⁴⁹. *Генрик Розмарин* – правник і журналіст, видавець «Wschodu», був активним діячем сіоністського руху, брав участь у численних заходах Джойнту. Публікував свої статті в варшавських газетах «Nasz Przegląd», «Hajnt», «Moment» та «Opinja»⁵⁰. *Давид Шрайбер* – брав

⁴⁵ Kronika, *Chwila* № 22. S.4

⁴⁶ Heschel, Henryk. Na pobojowisku. *Chwila* № 5043. S.2.

⁴⁷ Лентоха, Барбара. «CHWILA» – газета львівських євреїв...

⁴⁸ Zipper, Gershon. *Encyclopaedia Judaica*. Available on: <http://www.encyclopedia.com>.

⁴⁹ Żebrowski, Rafał. Heschel Henryk Ignacy. Żydowski Instytut Historyczny. Режим доступу: <http://www.jhi.pl/psj/Heschel Henryk Ignacy>

⁵⁰ Лентоха, Барбара. «CHWILA» – газета львівських євреїв...

участь у роботі Єврейського комітету порятунку і Єврейської народної ради. Був головним редактором «Wschodu» і щоденної газети «Morgen», його статті розміщалися в «Przyszłości», «Chwili» та інших виданнях⁵¹. Леон Райх – заснував сіоністське студентське об'єднання в Галичині під назвою «Emanah». Був редактором тижневика «Wschod». Публікувався в газетах «Chwila», «Nowy Dziennik», «Hajnt», «Moment». Задля поширення сіоністських ідей заснував чергове польськомовне щоденне видання «Dziennik Warszawski»⁵².

Таким чином газета «Chwila» була головною трибуною та рупором львівських та галицьких сіоністів. Автори видання, що друкувалося польською мовою та тиражем 35 тисяч примірників, мали змогу донести сіоністські ідеї широкому колу читачів.

⁵¹ Лентоха, Барбара. «CHWILA» – газета львівських євреїв...

⁵² Leon Reich. Jewish Virtual Library. Режим доступу: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/reich-leon>

РОЗДІЛ II

«СНWIŁA» 1919: ПЕРШІ ПУБЛІКАЦІЇ

Найважливішим пунктом для визначення конструювання та артикулювання ідентичностей та формування ментальних мап є контент. Когнітивна мапа - це продукт створений уявленням людини про частину просторового середовища⁵³. А створення когнітивних мап - це абстракція, яка охоплює ті когнітивні чи розумові здібності, які дозволяють нам збирати, організовувати, зберігати, пригадувати та маніпулювати інформацією про простір⁵⁴. Важливим середовищем творення ментальних мап є публічний простір, частиною якого є преса.

Якою є ідентичність галицьких сіоністів? Єврейська ідентичність є дуже умовною. Польсько-українські конфлікти в Галичині, зростаючий рівень австрійсько-німецького антисемітизму вплинули на вибір ідентичностей, адже германо-єврейська або ж польсько чи українсько- єврейська ідентичності вже не були такими привабливими. У зв'язку з цим, євреї почали шукати нову, неасиміляторську ідентичність в сіонізмі та інших формах єврейського націоналізму⁵⁵. Загальноєвропейські тенденції демократизації та націоналізму змусили єврейську еліту Галичини комунікувати з масами, які в більшості вважали себе євреями на традиційному та релігійному рівнях, натомість еліти лише відновлювали свою ідентичність, від якої вони раніше відмовилися на користь австрійської, німецької чи польської. Таким чином починає формуватися національна єврейська ідентичність, яка сполучалася або заміняла єврейську релігійну приналежність⁵⁶.

⁵³ Downs, Roger M., and David Stea. *Maps in minds: Reflections on cognitive mapping*. HarperCollins Publishers, 1977. P.6

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Гольцер Іржи. Просвіта, асиміляція та нова ідентичність: єврейська еліта на Галичині... с. 80.

⁵⁶ Там само.

Ідентичності⁵⁷ не існують в готовому вигляді. Вони постійно конструюються. Конструюються в публічному просторі. Газета, як елемент публічного простору стає інструментом творення ідентичностей та ментальних мап. Адже вплив на ментальні мапи мають ідеології, що конструюють, нав'язують, змінюють просторові уявлення та образи просторовості⁵⁸.

Газета пропагувала національне відродження євреїв, кінцевою метою якого мало стати створення єврейської держави в Палестині. Але водночас вона постулювала нову єврейську ідентичність. Їй одним з головних моментів такої артикуляції було вписування галицьких євреїв у ширший ментальний простір Польської Республіки.

2.1 Польська Республіка та проголошення нейтралітету

За аналізу кількісного показника тем публікацій можна з впевненістю стверджувати, що на першому місці знаходяться статті, присвячені польському політично-суспільному виміру. Вони складають 40% газетного номера, що у середньому за рік становить близько 2000 публікацій⁵⁹.

Активна увага до польських політичних процесів не є безпідставною, адже вони мають вплив на суспільно-політичне становище євреїв Східної Галичини. В них існує образ польської держави і в цей образ вони прагнуть вписатися. В лютневих номерах газети був опублікований цикл статей професора Мойжеша Шорра, присвячених історії євреїв в Польщі. Вони описують багатовікову історію єврейських громад на території Польщі⁶⁰. Наприклад, в одній із статей проголошується, що євреї всіх польських земель, у міру можливості виконували і будуть виконувати всі обов'язки перед польською державою, жителями якої

⁵⁷ Ідентичність – всезагальність людського пізнання і соціалізації, що включає прийняття або неприйняття особою певних речей та явищ, ототожнення себе з ними чи відторгнення. В її основі лежать вроджені або набуті в процесі соціалізації чинники – культурні і соціальні стереотипи, які засвоюються з того моменту, коли людина починає ідентифікувати себе з певним етносом, культурою, соціальною групою й усвідомлювати себе їх елементом. (Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні. Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001.- с. 13.)

⁵⁸ Колесник Ірина. Ментальні мапи як інструментарій історика. *Ейдос*. Київ, 2013. - № 7. – С. 163.

⁵⁹ Власні підрахунки автора. Див. *Додаток 1*.

⁶⁰ Ustrój gmin żydowskich w Polsce. *Chwila* № 19. S.2; Autonomia Żydów w Polsce. (Wiek XVI.—XVIII.). *Chwila* № 20. S.2-3.

вони є, незважаючи на «всяких Грабських, Дмовських та інших патріотичних монополістів.» Не для користі, але в результаті обов'язку, євреї Східної Галичини не можуть брати участь в громадянській війні в цій частині регіону. Ми поважаємо цю війну двох сторін, в яку третім вступати не можна.⁶¹» З одного боку, це було би досить природнім вибором - оскільки вони опинилися у польській державі й освічені євреї розмовляли польською мовою. З іншого боку, цей вибір був проблематичним - бо більшість продовжувала розмовляти їдишем; також давався взнаки той фактор, що євреї потерпали від польської асиміляції та польського антисемітизму. В статті опублікованій 2 лютого 1919 р. під назвою «Кінець асиміляції» звучить гнівне звертання до польської влади. «Відтепер кожен, хто не сліпий і глухий, повинен знати, що послідовники Янкеля цимбаліста⁶² не мають легітимності говорити від імені єврейського народу (...) Нема євреїв-поляків, є лише євреї чи поляки – третього не дано. Польсько-єврейське питання вимагає від нас вияснення і вирішення.⁶³»

Водночас через хронологічну близькість до листопадових подій 1918 р. ставлення до Польщі та польського уряду було напруженим. Окрім постійних відсилок до Львівського погрому, переконливим прикладом недобррозичливого ставлення слугує коротка замітка в розділі «Хроніка» (за 05.02.1919). В ній автор саркастично звертається до видавництва газети «Kurjer Lwowski», в номері якого повідомлялося про страшні знущання над євреями в Бродах, здійснені українцями. В силу зазначеного автор подякував «Kurjeru» і натякнув на необхідність спостерігати, що відбувається в нього «під носом», а не по ту лінію фронту⁶⁴.

Третьою наскрізною темою статей, присвяченим польському питанню, є тема нейтралітету. Майже в кожному номері є згадки про оголошений

⁶¹ Narodowo-demokratyczni Katonowia. *Chwila* № 22. S.1

⁶² Мається на увазі образ Янкеля-цимбаліста з поеми Адама Міцкевича «Пан Тадеуш», який був символом єврея, солідарного з польською національно-визвольною боротьбою. Тут він вжитий як синонімом польських засимільованих євреїв.

⁶³ Koniec asymilacji. *Chwila* № 20. S.1

⁶⁴ Kronika. *Chwila* №22. S.4

галицькими євреями нейтралітет щодо польсько- українського протистояння. До прикладу, в четвертому номері газети за січень було дві статті, що стосуються цієї теми. В статті «На захист нейтралітету» автор закликає польське суспільство до розуміння і до поваги нейтралітету євреїв і наголошує, що євреї завжди будуть домагатися порозуміння з Польщею⁶⁵. Курс нейтралітету також був озвучений на з'їзді єврейських Народних Рад в Станіславові, де були задекларовані наступні положення: 1 Єврейський народ проголошує своє право на самовизначення і вимагає від мирної конференції гарантувати це право; 2. Вимагає участі євреїв в адміністрації краю; 3. У конфлікті між поляками та русинами євреї зберігають нейтралітет. Нейтралітет включає в себе відрядження делегації східно-галицького єврейства на мирну конференцію⁶⁶. В одній із публікацій описуються події в Коломиї, де українська влада намагалася залучити єврейські загони в боротьбі з поляками в Коломиї, але євреї відмовилися, адже вони дотримувалися політики нейтралітету⁶⁷.

2.2 Палестинське питання

Не зважаючи на те, що головною метою сіоністів була розбудова єврейської держави, галицькі сіоністи лише теоретично проголошують виїзд до Палестини. Вони розуміли, що це ще не можливо і варто євреїв перетворити на націю у тому просторі, в якому вони на цей час існують. Однак, для цього необхідне порозуміння з Польською Республікою. В одній із статей засуджуються дії партій, які перешкоджають мирному співіснуванню євреїв з польською нацією. «Серед євреїв є чесне бажання налагодити ці відносини. Чим швидше і чесніше ситуація буде нормалізована, тим більше користь для обох зацікавлених сторін. В умовах гніту і несправедливості неможливо створити

⁶⁵ W obronie neutralności. *Chwila* №4. S.4

⁶⁶ Deklaracja polityczna wschodnio-galicyjskich Żydów. *Chwila* №4. S.1

⁶⁷ Z Kołomyi. *Chwila* №7. S.4

здоровий організм. В епоху становлення націй має бути місце для євреїв не тільки в Америці та Західній Європі, а й у вільній та єдиній Польщі.⁶⁸»

Зважаючи, що газета творилася сіоністами тема Палестини є постійно присутньою на сторінках «Chwila». Згадки про Палестину присутні майже в кожному номері. Однак часто вони зовсім короткі, розміщені на не першій, а 2-4-х сторінках. А частка таких текстів складає 8%⁶⁹. В цих публікаціях йдеться про перших піонерів, які направляються в Палестину⁷⁰, про набір людей для колонізації⁷¹, про формування в Палестині серії колоній для східно-галицьких євреїв⁷², або ж про інфраструктурні досягнення колонізаторів⁷³. Часто в таких статтях піднімається питання співжиття з іншими жителями Палестини – арабами. Повідомляється про переговори з арабами, про намагання досягти з ними згоди щодо майбутнього палестинських територій, за принципом надання Палестини євреям, але одночасно забезпечувати права арабського населення⁷⁴. «Євреї та араби, що належать до однієї сім'ї семітських народів, розуміють один одного. Араби хочуть сформувати свої відносини з євреями на принципах справедливості. Непорозуміння між арабами та євреями викликані існуючою системою турецького правління.⁷⁵» Для тих, хто бажає виїхати в Палестину у Львові проводяться курси арабської мови⁷⁶.

2.3 Західна Європа та Північна Америка

Друга за чисельністю тема – це геополітичні процеси на Заході – тобто в Західній Європі та Північній Америці. Публікації присвячені цій темі складають близько 22%⁷⁷. Активно обговорюється перебіг Паризької мирної конференції.

⁶⁸ Znamienny głos.. *Chwila* №6. S.2

⁶⁹ Додаток 1.

⁷⁰ Z życia żydowskiego. *Chwila* №29. S.4; Z życia żydowskiego. *Chwila* №32. S.3; Palestyna jako kraj żydowskiego osiedlenia. *Chwila* №117. S.2.

⁷¹ Dobór ludzi dla kolonizacji Palestyny. *Chwila* №70. S.2

⁷² Pierwszy zjazd Komisarzy żyd. funduszu narodowego. *Chwila* №255. S.2

⁷³ Rok angielskiej administracji w Palestynie. *Chwila* №165. S.4

⁷⁴ O żydowską siedzibę narodową w Palestynie. *Chwila* №25. S.1

⁷⁵ Arabowie o syonizmie. *Chwila* №5. S.3

⁷⁶ Kurs języka arabskiego. *Chwila* №21. S.4

⁷⁷ Додаток 1.

Країни Західної Європи презентуються виключно з позитивної сторони та як приятелі галицьких євреїв. Наприклад, новина про прибуття англійського полковника до Львова описується так: «Вчора політична місія прибула до Львова (...) Полковник Ваде був вже в Варшаві, де зустрівся з представниками національно-єврейських організацій, яким він повідомив, про підтримку Англією прагнення звільнення єврейського народу. Єврейське населення з справжньою радістю вітає прибуття англійської делегації.⁷⁸» А французький уряд описується, як такий, що завжди керується традиційним почуттям любові та людяності до єврейського населення, і який зробить усе можливе, щоб запобігти насильству над євреями⁷⁹. США зображається теж виключно з позитивної сторони і нагадує образ тилу, до якого завжди можна звернутися за допомогою⁸⁰.

2.4 Центрально-Східна Європа

Однак галицькі сіоністи не асоціюють себе із західноєвропейськими країнами. Вони розміщують себе в просторі Центральної Європи, що чітко заявляється в публікації «Політичний тиждень», опублікована 10 січня 1919 року. Ось цитата з неї:

У той час як на **Заході** праця над загоєнням ран завданих світу чотирилітньою війною активно триває, вся **Центральна Європа** є областю боротьби двох різних імперіалістичних течій. Одна, що йде із **Заходу**, є виразом тенденції поділу, які призвели до війни і які хотіли б перемогти задля одержання території. Ця течія була відзначена в програмних виступах Джорджа Ллойда та французького міністра Пішона, а на його колісниці – офіційні представники всіх держав, сформованих на землях колишньої Австро-Угорської монархії. Наслідком цієї тенденції є криваві зіткнення між поляками і

⁷⁸ Angielska misja polityczna we Lwowie. *Chwila* №7. S.1

⁷⁹ Rząd francuski o zaburzeniach antyżydowskich. *Chwila* №4. S.1

⁸⁰ Pomoc amerykańska dla Polaków i Żydów. *Chwila* №49. S.1; Czerwony Krzyż dla Palestyny. *Chwila* №49. S.1.

німцями в Познані, а також між поляками і українцями в Східній Галичині. Друга течія йде зі **Сходу**. Це дійсно ідеї імперіалізму, однак без кривавих наслідків⁸¹.

Автори активно слідкують за перебігами подій в Угорщині та інших країнах колишньої Австро-Угорської імперії⁸². Частка таких робіт складає теж 22%⁸³.

Росія, як частина Східної Європи, з одного боку трактується і цій статті негативно, адже вона просякнута ідеями імперіалізму, з іншого позитивно, бо на відміну від земель колишньої Австро-Угорської імперії боротьба в ній не має кривавих наслідків. Але після погромів 1919 р. ставлення змінюється і Росію засуджують за хаос, який вона допустила на своїх західних та південно-західних територіях⁸⁴. Піднімаються питання більшовицького терору⁸⁵, становища близько 10000 виселених на Сибір та Урал євреїв⁸⁶. Також розглядається економічна співпраця Польщі з Далеким Сходом, з Сибіром зокрема (щодо використання сировини, наприклад, вовни, шкіри, хутра, золота тощо)⁸⁷. Загалом публікації стосовно Росії складають до 9%⁸⁸.

Територію за Збручем називають Україною, Східною Україною і рідко УНР. Образ України в публікаціях на початку 1919 року видається цілком позитивним. Особливо, коли це стосується проголошення національно-особистої автономії, згідно з якої встановлюється рівноправність всіх національностей та мов (маніфест був опублікований російською, польською та івритом)⁸⁹. Однак починаючи з лютого новини про Україну майже повністю перетворилися на новини про погроми⁹⁰. Погіршення ставлення до влади УНР особливо помітно в

⁸¹ Tydzień polityczny. *Chwila* №9. S.2

⁸² Z reformy rządu sowieckiego na Węgrzech. *Chwila* № 85. S. 2. Nowy rząd na Węgrzech. *Chwila* № 199. S. 3. Walki czesko-węgreskie. *Chwila* № 137. S. 4.

⁸³ Додаток 1.

⁸⁴ Lausing o pogromach na Ukrainie. *Chwila* № 332. S. 2

⁸⁵ Terror bolszewicki. *Chwila* № 21. S. 3

⁸⁶ Z życia żydowskich jeńców na Syberii. *Chwila* № 318. S. 4

⁸⁷ Przegląd ekonomiczny. *Chwila* № 296. S. 4

⁸⁸ Додаток 1.

⁸⁹ Autonomia narodowościowa na Ukrainie. *Chwila* № 10. S. 3

⁹⁰ Z życia żydowskiego. Położenie w Żytomierze. *Chwila* № 25. S. 3; W sprawie zaburzeń antyżydowskich na Ukrainie. *Chwila* № 29. S. 2; Zaburzenia antyżydowskie na Ukrainie. *Chwila* № 73. S. 2.

новині про розслідування погрому в Умані⁹¹. В статті «До кращого майбутнього» звинувачує внутрішню боротьбу в Україні та боротьбу в Східній Галичині, тому що вони призводять до єврейських погромів, навіть не зважаючи на проголошення нейтралітету. «На території Східної Галичини! Тримає внутрішня боротьба між двома братськими народами за володіння цією землею. Боротьба, названа обома сторонами як національна, боротьба за батьківщину (...) Здавалося, що ці бої не торкнуться євреїв, що виголошують свою нейтральність, що вони зможуть встояти перед цими кривавими діями, але що ми бачимо?»⁹²»

Цікавим є той факт, що публікацію про Одесу було надруковано в колонці «Зі світу». А звучить вона так: «Розташування найбільшого центру південної Росії, міста з майже мільйонами жителів, надзвичайно невизначене на даний момент: самі мешканці не можуть точно сказати, в яких країнах вони громадяни, Одеса належить Україні, але нинішній уряд України не має нічого спільного з Одесою.»⁹³»

Галицькі сіоністи на сторінках своєї газети називають себе східно-галицькими євреями. Розглядають політичне становище євреїв⁹⁴, про статистику єврейського населення⁹⁵, про єврейські економічні проблеми в Східній Галичині. Те, що вони називають саме так, а не євреями Галичини, Польщі, Європи, Сходу вказує на те, що вони таким чином локалізують себе в цьому просторі.

До списку країн, новини яких публікуються в «Chwili» також входять Японія, Південна Африка, Австралія⁹⁶. Японія розглядається в контексті міжнародних відносин, що ще перебувають в напруженому стані після Першої світової війни⁹⁷. Шість новин стосуються Південної Африки, у одній із них

⁹¹ J'accuse! *Chwila* № 230. S. 3.

⁹² Ku lepszej przyszłości. *Chwila* № 29. S. 1

⁹³ Z świata. *Chwila* № 63. S. 2

⁹⁴ Żydzi w Galicji wschód. *Chwila* № 320. S. 1

⁹⁵ Rozsiedlenie żywołu żydowskiego w Galicji. *Chwila* № 25. S. 2

⁹⁶ Z świata. *Chwila* № 56. S. 2

⁹⁷ Japonia uzyska kontrolę nad Chinami. *Chwila* № 111. S. 2; Naprężenie między Japonią a Ameryką. *Chwila* № 200. S. 3.

йдеться про стан вивчення івриту в світі. Згадується, що три університети в Південній Африці мають кафедри з вивчення івриту⁹⁸.

Висновки

В період зміни як географічної, так і ментальної карти Європи галицькі сіоністи вписують себе в простір Центральної Європи. Вони не асоціюють себе із західноєвропейськими країнами, яким на сторінках часопису був створений образ ідеалу, до якого треба прагнути. Однак, вони відмежовуються від Сходу, який представляють територію колишньої Російської імперії, адже там панує хаос, який призводить до погромів та інших негативних наслідків. Тому з'являється трактування себе як частини ментального простору Центральної Європи, як спосіб виокремити себе від двох «інших»: розвиненого Заходу та невизначеного Сходу. Іншим важливим моментом є те, що вони ідентифікують себе як частину галицького виміру, називаючи себе євреями Східної Галичини. Та як частину ширшого польського виміру, прагнучи налагодити відносини з Польською Республікою задля отримання автономії в її складі.

⁹⁸ Z życia żydowskiego. *Chwila* № 234. S. 5

РОЗДІЛ ІІІ «CHWILA» 1932

Дискусія про Центральну Європу стає більш активною у публікаціях 30-х років, що пов'язано з поширенням німецького дискурсу. Де межі Центральної Європи? Що таке Схід? У який простір чи простори газета продовжує вписувати галицьких євреїв, з якими групами євреїв поза Галичиною вона їх пов'язує, як вона будує дистанції до інших національних груп – і в зв'язку з цим, як вона уявляє собі майбутню єврейську державу у Палестині і яка роль в будівництві нової держави польських євреїв. Зрозуміти як ці та інші питання розкривали творці газети «Chwila» в публікаціях 1932 року є головним завданням цього розділу.

За допомогою контент-аналізу було виявлено, що найбільша кількість статей в 1932 році стосується місцевих питань Львова та Східної Малопольщі. Однак тут слід враховувати, що як правило ці публікації є короткими та знаходяться або в хроніці, або в рубриці «З міста та провінції». Друге місце займають статті присвячені питанням в Польській Республіці. Далі майже однакова кількість дописів щодо політичного курсу Німеччини та розвитку єврейської держави в Палестині. Ще менше публікацій щодо країн Західної Європи (Франції, Англії, Швейцарії) та Сполучених Штатів, а також стосовно країн Центрально-Східної Європи. Та найменша кількість дописів відносно Радянського Союзу та його республік.

3.1 Центральна і Західна Європа

Важливим постає питання Центральної Європи. Під нею автори часто мають на увазі Малу Антанту, яка утворилася після підписання ряду договорів в 1920-1921 роках. Так приміром, в одній статті йдеться, що на думку уряду Чехословаччини до складу Центральної Європи має входити Чехословаччина,

Угорщина, Австрія, Румунія та Югославія. Така концепція Центральної Європи мала не включати в свої кордони Німеччину, Італію, Польщу та Болгарію, адже баланс малих країн буде зруйновано⁹⁹. Мала Антанта була створена з метою стримування можливої агресії Третього Рейху, адже «Гітлерівський рух у Німеччині прийшов до нечуваної сили, яка утворила симбіоз у ряді європейських країн у «Східній та Центральній Європі»¹⁰⁰. Статті, що стосуються теми Німеччини складають 11% від всіх публікацій, а це означає, що це третя найпопулярніша тема для статей в газеті «Chwila» за 1932 рік. Автори статей висловлюються занепокоєння щодо майбутнього, до якого може привести прихід Гітлера до влади. «Німеччина була колись західною країною, але Гітлер і Папен роблять її землею Сходу»¹⁰¹. Називаючи Німеччину країною Сходу автор натякає на те, що через таку політику країна стає нецивілізованою, варварською. Саме прикметник «варварський/а» неодноразово почав вживатися до окреслення тогочасної Німеччини¹⁰².

Межі Східної Європи в різних авторів співпадають. В статті Маєра Балабана це «в краях Східної Європи (Польщі, Румунії, Литви)¹⁰³», та в д-ра Вернера Сенатора: «...для єврейства східноєвропейських країн (...) Литві, Латвії, Естонії, Румунії та Польщі»¹⁰⁴.

Росія ж не входить в межі Східної Європи, а знаходиться ще східніше. Один з кореспондентів пише про своє перебування в Бессарабії, «спірній території між Румунією та СРСР». «Кишинів, місто з 23 православними церквами, 31 синагогами, та селян в козушках і в баранячих російських шапках». Там на ринку сходиться єврейське місто з українсько-румунським селом, шум і гамір балканського базару. Своє перебування в Бессарабії він підсумовує таким емоційно-піднесеним висновком: «Тут знаходяться форпости двох світів. На цій

⁹⁹ Stanowisko Czechosłowacji ui kwestji Sprodkowo-europejskiej. *Chwila* № 4667. S. 12

¹⁰⁰ Heschel, Henryk. Na przelomie lat. *Chwila* № 4859. S. 2.

¹⁰¹ Irracjonalizm Niemcow. *Chwila* № 4903. S. 2.

¹⁰² Heschel, Henryk. Protest przeciw barbarzynstwu. *Chwila* №4768. S.2

¹⁰³ Balaban, Majer. Prorok smierci narodu. *Chwila* №4659 . S.9.

¹⁰⁴ Dr. Werner Senator o kolonizacji stanu sredniego w Palestynie, *Chwila* №4943. S. 7

площині відбувається тертя двох сил. Тут на дністровських урочищах зіпсута корумпована Румунія виставляє найліпше, що має: чорнявих солдатів короля Карла II, які є справді солдатами Європи»¹⁰⁵.

3.2 Схід

Найрізноманітнішим є питання Сходу. Межа, на якій граничить Схід зі Заходом не є чіткою та суцільною. Одна її частина знаходиться в Балканах, одна на кордоні з Радянським Союзом, інша пролягає в Палестині. Саме зі Сходом прослідковується найбільше відмежування та намагання перенести цей кордон від себе, адже ніхто не бажає бути східним. Для кожної частини цієї лінії є рідні причини існування: частина в Балканах пов'язана з проживанням там сефардів, які є «іншими» для галицьких представників ашкеназі; частина, що межує з СРСР пояснюється тим, що Союз покритий невідомістю та пропагандою; частина лінії Сходу, що знаходиться в Палестині відділяє єврейські поселення, які привезли європейську культуру, від диких арабських поселень.

Питання кордону між Сходом і Заходом піднімається в репортажі Герша Ваксмана «Де Схід перетинається з Заходом», в якому він описує свою подорож Югославією та зустріч з балканськими сефардами. Давні громади загребських євреїв майже всі асимільовані та перейшли від німецької до хорватської мови. Ортодоксальні євреї переважно прибули з Угорщини, сефардські з Сербії, а також з Боснії та Герцеговини. Місцеві євреї, не зважаючи на кризу, проживають в достатку. Однак ситуація східноєвропейських євреїв не є настільки доброю. Це ж стосується сефардських родин, в яких фінансова ситуація після війни стала гіршою. У цьому регіоні ніколи не було єврейської громадської активності. Є сіоністські організації, але не видно запалу до єврейських справ. Майже відсутній культурний вплив закордонних держав, лише можна згадати колишній вплив Відня. Щодо Белграду, то місцеві євреї розмовляють угорською,

¹⁰⁵ Na «dzikich polach» Europy, *Chwila* № 4739.S.8.

німецькою, а також ладіно. В Сараєві мешкає найбільніша єврейська громада Югославії. Вона складається з трохи багатших західноєвропейських євреїв, та великої кількості незаможних євреїв, як в Салоніках та Стамбулі¹⁰⁶.

У Відні говорять, що кордон Сходу починається вже на чехословацькій стороні Дунаю. Чехи приписують цей кордон Угорщині, однак фактично Схід розпочинається на головному вокзалі Белграду. Натовп носильників оточує прибулих і заглушують їх криками намагаючись взяти їх багаж. Вистарчить зробити перший крок з вокзалу, як зразу з'являється чистильник, який захоплює наше взуття і без жодного питання приступає до діла. Мені сказали, що серед цих носильників, чистильників та інших є багато євреїв з Боснії та Герцеговини, однак конкретних фактів мені отримати не вдалося¹⁰⁷.

Описи сараєвських сефардів Герша Ваксмана передають читачу орієнтальність цього регіону, в них присутні образи, що нагадують стереотипи про Схід. Він описує євреїв, що стоять на ринках під пекучим сонцем Сходу, провадять дрібний торг, на головах жінок закручені барвисті хустки, і галасують єврейські діти з чорними блискучими очима. «Єврейські купці сидять підігнувши під себе ноги перед своїми магазинами і тихо рецитують Псалми. Біля синагоги єврей з дивним головним убором, що одночасно нагадує феску і ярмолку, співучим голосом розхвалює свій лимонад. На мінареті муедзин закликає вірних до молитви.¹⁰⁸»

Продовжуючи тему образів Сходу в статтях не можна обминути описи арабських країн. Журналістка Корнелія Графова у своєму єгипетському репортажі розповідає про дикий, нецивілізований Схід. Після декілька тижневої подорожі цією країною авторка написала емоційну статтю, в якій вона запевняє, що туристам не варто подорожувати Єгиптом II класом, бо там окрім всіх незручностей можна відчутти «всі запахи Сходу», а «запахи Сходу є для

¹⁰⁶ Waksman, Hersz. Gdzie Wschod krzyzuje sie z Zachodem. *Chwila* № 4673. S.7

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

європейця тим, чим одеколон для фокстер'єра¹⁰⁹». Не скупиться Корнелія Графова на критичні описи єгипетських жінок, які, за її словами, дуже галасливі, брудні та непривітні. «Lady» там навіть не «дама», а справжня криклива «баба». «Я остерігаю всіх західних жінок від проведення ночі у закритій зоні Сходу (в жіночому купе – прим. Н.Г.), сам на сам з цвітом орієнтальної жіночності»¹¹⁰. Під означенням «західних жінок» авторка мала на увазі, скоріш за все, європейок.

В авторів існує поняття «східні євреї», однак в двох різних статтях може мати відмінні означення: як євреїв східноєвропейських, так і євреїв Близького Сходу. До прикладу, в статті про єшиви в Палестині автор зазначає, що 23% учнів становлять східні євреї: сефарди, єменці, перси, курди, іракці, сирійці та бухарські євреї¹¹¹. В іншій публікації східні євреї «незалежно від того, з якої країни походять, з Польщі, чи Литви, з Росії, чи навіть Угорщини – завжди представлені як... поляки»¹¹².

Серед західноєвропейських та євреїв побутували різні стереотипи щодо східноєвропейських єврейських громад. Про один з таких згадує у своєму рефераті почесний голова американсько-єврейського конгресу д-р Стівен Вайс. На Світовій єврейській конференції, що проходила в Женеві в серпні 1932 році, голова конференції д-р Стівен Вайс наголошував на необхідності створення Всесвітнього єврейського конгресу¹¹³. Метою Світової єврейської конференції було розглянути ситуацію євреїв у різних країнах як з політичної, так і економічної точки зору та прийняти резолюцію щодо скликання Світового конгресу євреїв. У своєму рефераті проголошеному на цій конференції д-р Вайс називає низку проблем, що оточують євреїв, в тому числі і внутрішні незгоди. Як приклад він згадує про давній стереотип, що побутує серед світового єврейства про багатих західноєвропейських та американських євреїв, що є постійними

¹⁰⁹ Grafowa, Kornelja. Kolosy Memnona I inne kolosalne glupstwa. *Chwila* № 4802. S. 7.

¹¹⁰ Ibid

¹¹¹ Jaki jest obecne oblicze jiszuwu? *Chwila* № 7273. S. 12.

¹¹² Mozes, M. Zydzi w Gdansku. *Chwila* №4773. S. 6.

¹¹³ Він був заснований в 1936 році, та очолив його д-р Стівен Вайс. About the WJC. *World Jewish Congress*. <http://www.worldjewishcongress.org/en/about>

жертводавцями для бідних східноєвропейських єврейських громад¹¹⁴. Ці внутрішні і зовнішні проблеми євреї можуть вирішити, на думку Стівена Вайса, лише об'єднавши свої сили у вигляді Всесвітнього єврейського конгресу. Який об'єднає всіх євреїв Світу не залежно від релігійних чи політичних поглядів.

Палестина

Четверте місце за чисельністю статей посідає тема Палестини. 1932 рік входить в період п'ятої найбільшої алії, яка тривала з 1929 по 1939 рік. Станом на 1932 рік британський уряд видав дві Білі книги, що стосувалися врегулювання міграції та інших питань підмандатної Палестини. В 1922 році була видана Біла книга Вінстона Черчилля, в якій він закликає до мирного співіснування на палестинських землях арабського і єврейського населення та «розвиток єврейського національного дому в Палестині». Однак він все ж закликає обмежувати кількість мігрантів, адже «ця імміграція не може бути настільки великою, щоб перевершити будь-які можливості економічного потенціалу країни в даний час»¹¹⁵. В 1930 році виходить друга Біла книга щодо колоніальних справ, яка була видана лордом Пасфілдом, який обмежив офіційну єврейську імміграцію значно більшою мірою. А рівень безробіття в арабських країнах «повинен бути фактором для розгляду дозволених рівнів єврейської імміграції в Палестину»¹¹⁶. Однак через активну кампанію сіоністських організацій спрямовану проти цього документу, в 1931 році був виданий лист британського прем'єр-міністра Рамзеса Макдональда до відомого сіоністського лідера Хаїма Вайцманна у відповідь на Білу книгу Пасфілда. Підтвердивши цим листом підтримку британської сторони для продовження єврейської імміграції та придбання землі в Палестині¹¹⁷.

¹¹⁴ Oskarżyciele przed Trybunałem opinji swiatowej. St. Stephen Wise o konferencji genewskiej. *Chwila* №4814. S. 7.

¹¹⁵ British White Paper of June 1922. Yale Law School. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh1922.asp

¹¹⁶ The Passfield White Paper. Jewish virtual library. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-passfield-white-paper>

¹¹⁷ "MacDonald Letter". Question of Palestine. Retrieved 10 October 2015. <https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/BBA033C46A9AA8B8525712C0070B943>

В одній із статей присвячених палестинському питанню йдеться про те, що Палестина не є більше фантазією політичних ідеалістів, а конструктивною можливістю допомоги для місцевих євреїв, не менше, а може й більше ніж для євреїв англійських, чи також африканських¹¹⁸. Натомість польські євреї мають стати визначним фактором розвитку держави Ізраїль. Автор статті наголошує, що в тисячі євреїв з Малопольщі, які б чекали на тимчасову поміч різних комітетів допомоги, живуть в Палестині, в нормальних умовах праці, без тривоги в серці, однак і далі тисячі очікують на момент, коли до них прийде щаслива черга¹¹⁹.

З 1930 по 1934 рік щонеділі виходив друком ілюстрований додаток до газети «Chwila» (*Chwila. Dodatek ilustrowany*), редактором якого був Генрик Гешелес. Загалом за цей час було опубліковано 244 таких додатки¹²⁰. Зважаючи на зміст даних публікацій, видається, що додаток ілюстрований був створений для інформування про розвиток єврейських поселень в Палестині¹²¹ та для пропагування еміграції. Майже в кожному номері під фотографії з Палестини виділено 2-3 сторінки, а деякі номери містять лише світлини новоприбулих мігрантів¹²² або новозбудованих міст¹²³. Кожний заголовок несе в собі позитивний посил та вимальовує можливість щасливого майбутнього на «крок за кроком здобутій Землі єврейській¹²⁴», в «краю безтурботних турбот¹²⁵», в «сонячній Ерец Ізраель»¹²⁶. Такі публікації слугували візуальною рекламою міграції та підтримання сіоністського руху.

¹¹⁸ Zydzi! *Chwila* №4645. S.11

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Libraria. Архів української періодики онлайн. Режим доступу: <https://libraria.ua/all-titles/group/886/>

¹²¹ Echa pięknych dni w Erez Izrael. *Chwila. Dodatek ilustrowany* № 17. S. 2; Budowa portu w Haifie na ukonczeniu. *Chwila. Dodatek ilustrowany* №1. S.2-3.

¹²² Palestyna w zyciu I obrazie. *Chwila. Dodatek ilustrowany* № 6. S. 2.

¹²³ Goraczkowe tempo widbudowie Erez Izrael. *Chwila. Dodatek ilustrowany* № 40. S. 2-3.

¹²⁴ Piedz po piedzi zdobywami Ziemie Zydowska. *Chwila. Dodatek ilustrowany* № 41. S. 1-2.

¹²⁵ Z kraju beztroskiej troski. *Chwila. Dodatek ilustrowany* № 25. S.2.

¹²⁶ Na morzu i w slonecznej Erec Izrael. *Chwila. Dodatek ilustrowany* № 16. S.2.

Палестину називають своєю батьківщиною¹²⁷. Батьківщиною, в якій хочеться жити і співати євреям зі всіх куточків світу.

Кожний співає тут собі, що йому до серця припадає. Єврей родом з глибокої Росії співає звісно щось інше, ніж єврей польський, хасид інше, ніж міснагдїм, єврей з Німеччини привіз з собою свої пісні, а єврей сефардський розпливається у своїх власних «єврейських» піснях (...) Залишився ще єврей американський (...) цей також має свої спеціальні єврейські народні пісні, в яких відчутний сильний вплив американського фокстроту. (...) а росіянин народжений на Сибірі співає інакше, ніж українець¹²⁸.

Очевидно, що арабське населення Палестини згадується в досить негативних конотаціях. А єврейська Палестина описується як складова Європи. Ось як порівнює автор Тель-Авів та Яффу: «Тель-Авів, перлина єврейської Палестини, є на відстані кільканадцяти хвилин пішки від арабської Яффи, а культура є так далеко, як ... Європа від Азії.¹²⁹» Та навіть «німецькі колонії не є такими гарними, як поселення єврейські», які дуже контрастують з арабськими селами¹³⁰.

3.3 Польська Республіка та місцеві питання

Найбільша кількість публікацій стосується Польської Республіки, що складає майже 50% від всіх публікацій. Окрім статей присвячених суспільно-політичним, економічним питанням, є багато статей, що стосуються польського єврейства. На противагу 1919 року, коли в переважній більшості публікацій галицькі сїонїсти називали себе східно-галицькими євреями, то в газетах 1932 року найчастіше зустрічається назва «польські євреї», натомість ідентифікація «малопольські євреї» майже не трапляється. Це можна пояснити введеною в

¹²⁷ Gutman, Leo. Piecdziesieciolecie «Autoemancypacji». *Chwila* №4892. .9. ; Energja I przedsiobiorczosc Zydow polskich przodujacym czynnikiem odbudowy Palestyny. *Chwila* №4694. S. 12

¹²⁸ Rabinowicz, M. Gdy piesn dzweczy w Erec Izrael. *Chwila* №4662. S. 7

¹²⁹ Co Arabowie prztznaja... *Chwila*№ 4745. S.8.

¹³⁰ Grafowa, Kornelja. Z podrozy do Palestyny. *Chwila* № 4675. S. 5.

1930-х роках цензурою, яка забороняла вживати історичну назву «Східна Галичина», натомість замінивши назвою «Східна Малопольща». Однак у своїй неофіційній, здебільшого івритомовній та їдишемовній переписці вони зберігають вживання терміну «Східна Галичина»¹³¹.

Головний редактор видання Генрик Гешелес в одній із статей пише: «Нас, польських євреї, особливо торкнувся напрямок, який почав свій переможний похід у Німеччині. Як і з сусідньої Німеччини, Польща перш за все є країною, до якої звертаються вовчі ікла гітлеризму та юнкерства, тому східне польське єврейство є першою жертвою, яку хочуть кинути на поїдання зголоднілим масам.¹³²» Він наголошує, що проти цих «варварських інстинктів» повинно бути польське єврейство, яке має як найгостріше запротестувати не тільки для захисту своїх підданих насильству братів у Німеччині, але й у ім'я справедливості та поваги до міжнародного права¹³³.

Помітне бажання вибудувати хороші відносини з Польщею було і у Єврейської народної партії (фолькістів), яка будувала свою програму на досягненні євреями національно-культурної автономії в Польщі¹³⁴. На Партійній конференції Єврейської народної партії Східної Малопольщі (відбулася 12 червня 1932 року у Львові) було висунуто твердження, що «єврейські маси сердечно прагнуть братерського співіснування з польським народом.¹³⁵»

Все частіше на сторінках газети з'являються місцеві новини, була створена нова рубрика «З міста та провінції»¹³⁶. В ній йдеться про міста та містечка регіону, до прикладу, Сянок, Станіславів, Кросно, Борислав¹³⁷, Броди, Сокаль. Створюється недільний додаток «Туризм, курорт, краєзнавство»¹³⁸ Окрім

¹³¹ Згідно з неопублікованими дослідженнями аспірантки УКУ Надії Скокової, дослідницькою темою якої є «Крайова сіоністська організація Східної Галичини (1920-1939)».

¹³² Heschel, Henryk. Protest przeciw barbarzyństwu. *Chwila* №4768. S.2

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Меламед, Володимир. Між двома Світовими війнами (1919–1939 р.). Незалежний культурологічний часопис «І», число - 51, Львів: 2008. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n51texts/melamed6.htm>

¹³⁵ Znamienne rezolucje folkistow lwowskich. *Chwila* № 4748.S. 14.

¹³⁶ Один з прикладів цієї рубрики. Z miasta I provincji, *Chwila* №4642. S.10

¹³⁷ Z miasta, *Chwila* №4765. S.4

¹³⁸ Один з прикладів. Turystyka, uzdrowiska, krajoznawstwo. *Chwila* № 4745. S. 9.

щоденних новин можна зустріти цікаві характеристики цих міст. Приміром Пьотр Контни описує Броди:

Броди були в той час дивним містом. Вільним містом! Вільним від великих мит, якими зараз обкладають в світі. Як на животі нероби сало, так там через переробку осідають шари срібла та золота. Броди постійно жили в срібно-золотій тіні. На святих завісах синагоги, які простягаються від стелі до підлоги, вишиті квадрати священних букв. З щирого срібла, ковані, як кілограмові гирі. Кожна літера – то частина маєтку для бідняка. (...) Тому Броди – це колосальний гаманець Європи. (...) Суха Венеція Європи вчора – сьогодні скаліченим тілом без рук і ніг, бідне, голодне місто (...) Срібло має дивну чарівність і поширює свій аромат, як букети квітів. Срібло спокусливо виростає понад часом і людьми, понад справами та подіями ... Люди в селах не мали ще мила. Але до води, де мили лиця клали кусок срібла, срібні монети, щоб приносили їм багатство і щастя¹³⁹.

На Крайовій конференції сіоністських організацій (06.1932р.) піднімається питання необхідності створення єврейських шкіл та університетів в Східній Малопольщі. У тексті реферату д-ра Маєра Геєра, з яким він виступав на конференції йдеться, що «доповненням праці з поширення єврейської культури має бути праця культурно-освітня на ширшому терені. Референт підкреслює важливість роботи єврейської народної освіти в Східній Малопольщі, а це Єврейський Народний Університет ім. Айнштайна у Львів з його філіалами в провінції¹⁴⁰.»

А також що потрібно більше приділяти уваги вивченню єврейської історії та літератури у молодіжних осередках. Народні університети, що в найближчому часі мають з'явитися по всій країні є «найбільш прийнятною формою цілеспрямованої просвітницької роботи, яка централізовано видає великого значення результати¹⁴¹.» Адже, за його словами, від правильно організованої

¹³⁹ Oaza srebrnych kwiatow. *Chwila* № 4843. S.8

¹⁴⁰ Problemy kultury I szkolnictwa hebr., *Chwila* №4757. S. 10

¹⁴¹ Ibid.

культурницької роботи залежить вигляд руху відродження¹⁴². Що знову ж таки підтверджує думку, що галицькі сіоністи спершу прагнули сформувати націю спершу в межах Польської Республіки та приділяли увагу створенню єврейських шкіл та університетів, а також культурно-освітньому розвитку.

3.4 Радянський Союз

Поняття «Радянська Росія», «Радянський Союз» та «СРСР» можуть зустрічатися в одній статті як синоніми, що вказує на те, що автори ототожнюють Росію зі всім Союзом.

Радянський Союз зображається в досить негативному світлі. В травні була опублікована стаття відомого німецького письменника Еміля Людвіга¹⁴³. Він оповідає, що відразу після перетину кордону з Росією людину сколихує особливе відчуття, адже вона потрапляє в вихор пропаганди, де навколо все червоного кольору та панує атмосфера невідомості та втаємничення. Публіцист розповідає, що жінки в радянській Росії не розуміються в моді та вдягаються, перш за все, практично і бідно, однак вирізняються тим, що одягають незвично короткі сукні. Молодь в трамваях їздить сумна і втомлена, після робочого дня на заводі вони не виглядають радісні, а понуро читають підручники та конспекти. Автор описує важкі умови праці та життя, адже робочий день триває 12 годин, бувають випадки, що досягає навіть 14 годин. А люди подекуди живуть по 8-10 людей в кімнатах¹⁴⁴.

Звісно, в статтях активно критикується комунізм та політика колонізації Біробіджану. В статті «Тихенька замість Єрусалиму?» публіцист Ігнацій Шварцбарт наголошує на тому, що комунізм є одвічним ворогом сіонізму і боротьба з ним є неминучою. Оскільки окрім всього він веде до асиміляції євреїв з росіянами, українцями, «а може і корейцями, і тунгусами, що проживають в

¹⁴² Problemy kultury i szkolnictwa hebr., *Chwila* №4757. S. 10

¹⁴³ Ludwig, Emil. Kulisy życia w Moskwie. *Chwila* №4722. S.11.

¹⁴⁴ Ibid.

Біробіджані¹⁴⁵». І комуністам, які проголошують станцію трансибірської колії Тихеньку в Біробіджані спадкоємницею Єрусалиму, Ігнацій Шварцбарт відповідає: «Ми є спокійні в тому, що ніколи Тихенька не замінить Єрусалим!¹⁴⁶»

В іншій з статей викриваються приховані радянською пропагандою реалії колонізації. Описуються жахливі умови життя, поганий клімат, відсутність інфраструктури та наявність «мільярдів малих мишей»¹⁴⁷.

Інформується про голод в СРСР. Спершу в червні з'являється стаття про можливий голод в Росії в статті «Смерть над Росією. Росії загрожує голод!»¹⁴⁸. В серпні з'являється новина, що велика кількість українців тікають в Центральну Росію та на Урал, щоб урятуватися від голоду¹⁴⁹.

В порівнянні з статтями 1919 року більше з'являється новин про Україну. Ще в 1928 році створюється рубрика «Ucrainica», в якій інформується «що відбувається по ту сторону Збруча»¹⁵⁰. Однак публікації про Україну друкуються не лише в межах цієї колонки. Стосуються вони суспільно-політичного життя Радянської України¹⁵¹.

Висновки

Галицькі сіоністи, творці газети «Chwila», вписують себе в простір Польської Республіки та вважають себе частиною східноєвропейського єврейства. Польські євреї, на їх думку, мають стати визначним фактором розвитку держави Ізраїль. Вони не асоціюють себе із західноєвропейськими країнами, однак активно слідкують за політичними змінами в Німеччині, рішеннями Франції та Великої Британії. Та відмежовуються від Сходу, який з

¹⁴⁵ Schwarzbart, Ignazy. Tichonka zamiast Jerozolimy?! *Chwila* № 4761. S. 2.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Jak wygląda kolonizacja żydowska w Birobotdzianie. Szeje I rezultaty sowickiego «krju żydowskiego» na Dalekim Wschodzie. *Chwila* №4804. S. 7.

¹⁴⁸ Zmora nad Rosją. Rosje grozi głód! *Chwila* № 4750. S.7.

¹⁴⁹ Kleska głodowa w sowieckiej Ukrainie. *Chwila* № 4808. S.12.

¹⁵⁰ «Nowyj Czas» Informuje. *Chwila* №4638. S. 13.

¹⁵¹ Zjazd Unda. *Chwila* №4671. S.4.; Konferencja ukraińskich kooperatystów. *Chwila* № 4642. S. 8.; «Nowyj Czas». *Chwila* №4636. S. 10.; Arestowania Ukraińców małopolskich w sowitech. *Chwila* № 4746. S. 1.

одного боку Радянська Росія, з іншого арабський Схід. Росії створюється негативний образ комуністичної країни з Соловками, голодом та брехливою пропагандою.

РОЗДІЛ IV

«CHWILA» 1939

Газета «Chwila», що в 1934 році почала видаватися двічі на день, публікувалася в 1939 році аж до 12 вересня, тобто майже до вторгнення військ СРСР до Польщі. Ще від перших днів року провідні автори Генрік Гешелес, Ігнацій Шварцбарт, Берnard Зінгер передавали напругу, що панувала в Європі та прогнозували можливість війни. На їх думку, Англія та Франція, які мали стати головним противником Третього Рейху, почали втрачати свій вплив на теренах Центральної та Східної Європи. Польща, однак, навіть без підтримки цих двох держав має своїм рішенням зіграти важливу роль в долі Європи. Окрім цього продовжується п'ята хвиля міграції в Палестину.

4.1 Палестина

В період п'ятої хвилі, що припала на 1929-1939 рр., на територію Палестини переселилися близько 250 тисяч євреїв¹⁵². Це була найчисельніша хвиля еміграції до Другої світової війни. Відповідно окрім швидкого економічного розвитку, на думку авторів публікацій, євреї привозять і розвивають європейську, континентальну культуру. Вони створюють театри на європейський зразок¹⁵³, печуть європейський хліб¹⁵⁴ та преображають занедбані арабами землі¹⁵⁵.

В Тель-Авіві англійський службовець зустрічає не пригноблених, лякливих тубільців, яких він звик бачити в своїй практиці. А перед ним з'являються європейці, люди «без якого-небудь комплексу нижчості¹⁵⁶.» Журналіст Шмуель-Лейб Шнайдерман зауважує, що в Палестині розквітає континентальна культура, а молодий Тель-Авів розвивається набагато швидше

¹⁵² Immigration. *Jewish Virtual Library*. The American-Israeli Cooperative Enterprise. Source: <http://www.webcitation.org/61667WluY>

¹⁵³ Schneiderman, Shemu'el-Leyb. Port zydowski nad «Mare Nostrum». *Chwila* № 7244. S.7.

¹⁵⁴ Dr. Carlebach, Ezriel. Dziecko z bomba. *Chwila* № 7274. S. 7

¹⁵⁵ Dr. Carlebach, Ezriel. Chwilowo jeszcze jest inache... *Chwila* № 7199. S.7.

¹⁵⁶ Schneiderman, Shemu'el-Leyb. Port zydowski nad «Mare Nostrum». *Chwila* № 7244. S.7.

ніж Йоганнесбург, який на відміну від Тель-Авіву «має у своїх пісках золото». «На відсталому Близькому Сході виріс культурний осередок і над берегом «Mare Nostrum» постало велике портове місто, яке може стати бар'єром для межі Рим-Берлін. І не даремно кулі, якими обстрілюють це місто, є італійського та німецького походження.¹⁵⁷»

Журналіст Езріель Карлебах, який неодноразово публікував в *Chwila* репортажі з Палестини, описує гірські поселення в Галілеї. Араби як і їхні будинки зображаються брудними та обшарпаними. «Якийсь представник сільської еліти сидить на даху з брудними ногами, широко позіхає. Жінки сережками в носах. Діти в брудних, коротких халатах, оточені роєм мух. Села і поля є занедбані»¹⁵⁸. Він називає це типовим середовищем Сходу, вписаним в східний пейзаж. «Нічого не було і нічого не буде. Пустеля вдерлася в життя...¹⁵⁹» Але як тільки журналіста дізнається від провідника, що цю землю вже викупив Єврейський національний фонд в його очах все змінюється. «Це вже не арабське село, як всі села, то наша земля. Зникають з горизонту малі, похилені будинки. Зникає мечеть. Зникає хаос хатин. Перед нашими очима вимальовується інший образ : фата-моргана єврейського майбутнього цієї місцини.¹⁶⁰»

4.2 Східна, Центральна та Західна Європа

Ситуація в Східній Європі та загроза з боку Німеччини відображається в тривожних статтях. Як Східну Європу має на увазі Польщу, Радянський Союз та балканські держави. У цій частині Європи німці разом з Італією мають намір «змінити політичну карту»¹⁶¹.

¹⁵⁷ Schneiderman, Shemu'el-Leyb. Port zydowski nad «Mare Nostrum». *Chwila* № 7244. S.7.

¹⁵⁸ Dr. Carlebach, Ezriel. Chwilowo jeszcze jest inache... *Chwila* № 7199. S.7.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Singer, Bernard. Niemcy rzucily maske... *Chwila* № 7224. S.2.

В порівнянні з публікаціями попередніх років можна помітити більшу зацікавленість Південно-Східною Європою¹⁶². До неї автори відносять Югославію, Болгарію, Грецію¹⁶³ та Румунію¹⁶⁴, тобто країни, що входили до складу Балканської Антанти, утвореної в 1934 році.

Д. Елвіто поетично описує життя євреїв в Римі. Автор називає Євреямі Сходу ашкеназів, на протипагу до сефардів. «Святиня була велика і з голосним ехо. Сефарди оглядали їх з зацікавленням.¹⁶⁵» В малій кімнаті римського храму їм дозволили молитися, як «ми східні євреї звикли». «В очах одного видно смуток українських рівнин, другий приніс зі своєї батьківщини таємниці польських лісів і малих містечок. Були двоє з Литви, був румун. І були євреї з Росії. Був і євреї з Німеччини. В маленькій кімнаті римського храму, молимося жадібно, так як ми перейняли від наших предків. Ми, сентиментальні та екстатичні Євреї Сходу.¹⁶⁶»

В січні 1939 в ході підбивання підсумків 1938 року була згадана Мюнхенська угода, підписання якої активно критикується авторами видання, адже «до останнього моменту» Едвард Бенеш «жив ілюзією», що Франція та Англія прийдуть з допомогою. І в ході цих подій капітулювала не лише Чехословаччина, а і Франція з Англією. Таким чином, на думку Бернарда Зінгера, ці дві країни не тільки втратили свої впливи в Центральній Європі, а і також в Балканських країнах¹⁶⁷.

Після підписання Мюнхенської угоди та розпаду Малої Антанти, за словами автора, залишки демократії були вичерпані з Центральної Європи, а кількість авторитетних країн зменшилась. Що призводить до того, що на порозі нового

¹⁶² Berlin wobec akcji antyniemieckiej Londynu. *Chwila. Wydanie wieczorne* № 1408 S. 6

¹⁶³ Dr. Nossig, Alfred. Rozkwit Balkanu. *Chwila* №7213. S.7.

¹⁶⁴ Bukareszt czuje sie osamotniony. *Chwila. Wydanie wieczorne* №1350. S. 12.

¹⁶⁵ Elwito, D. Ghetto Wiecznego Miasta. *Chwila* № 7326. S. 5.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Singer, Bernard. Co Przyniesie Rok 1939-ty? *Chwila* №7104. S. 3.

року з'являється привид світової війни. А переслідування євреїв вже перейшло середньовічні форми, навіть переслідування з часів іспанської інквізиції¹⁶⁸.

Автори газети активно стежать за політичним становищем в Західній Європі, особливо в Англії, від політики якої залежало становище в Палестині. На Англію покладали надію, як на основну протипагу німецькій політиці. Є сподівання і на втручання США, яка не прийме «роль спостерігача» в можливій світовій війні¹⁶⁹. Та без Америки Велика Британія не в змозі вести боротьбу¹⁷⁰. Боротьбу з союзом Райху та Італії.

Автор статті «Очі світу звернені до Гданську» називає простаками тих, хто вірить, що Міністерство закордонних справ Райху переконає Англію не втручатися в залагодження ситуації в Гданську¹⁷¹. «Простак, який вважає, що англійці думають в таких категоріях, як німці, є неправим. Історія, не знає випадку щоб англійці порушили своє слово. Берлін тягне нитку. У Гданську ця нитка може обірватися¹⁷².»

На сторінках газети піднімається питання порушення зв'язку європейського Сходу із Заходом. Зникають «нитки», що об'єднували країни Східної Європи з Англією і Францією. А Чехословаччина, Угорщина, Югославія, Болгарія та Румунія, адаптуються до нових політичних конфігурацій. Генрик Гешелес припускає, що Німеччина хотіла б врегулювати свій конфлікт із західними державами. Але автор задається питанням: «Чи під загрозою таким напрямком експансії Схід знайде дорогу порозуміння з Заходом, щоб завоювати його гарантію, це питання найближчого майбутнього політичної еволюції.¹⁷³»

Ігнацій Шварцбарт в своїй публікації «Democracja i totalizm u progu Nowego Roku» називає дії країн Заходу ілюзією, що ніяк не зупиняє політику Німеччини:

¹⁶⁸ Singer, Bernard. Co Przyniesie Rok 1939-ty? *Chwila* №7104. S. 3.

¹⁶⁹ Singer, Bernard. Niejasna Chwila odprezenia... *Chwila* № 7207. S.2.

¹⁷⁰ Dr. Schwarzbart, I. Ameryka wobec Europy. *Chwila* № 7110. S. 2.

¹⁷¹ Мова йде про Англо-французькі гарантії Польщі (березень-серпень 1939 р.)

¹⁷² Oczy swiata zwroczone na Gdansk. *Chwila* № 7234. S.4

¹⁷³ Heschel, Henryk. Ku czemu zmierza Europa. *Chwila* №7106. S. 2.

Список тоталітарних країн все більше зростає. В грудні 1938 року до нього додалися Румунія, Чехословаччина. І можна побачити аналогічні симптоми в інших країнах. Демократичні держави разом із Сполученими Штатами, Англією та Францією, яка у стані лихоманки, перебувають в обороні проти тоталітаризму. Усвідомлення своєї місії в нинішній гігантській битві зростає, поглиблюється, але їм не вистачає амбіцій для боротьби. Моментами, здається, починаються хвиля оборони, але через декілька хвилин виявляється – ілюзією. Тим часом ці тоталістичні гасла, як короїди, що вигризують собі коридори в корі тих країн¹⁷⁴.

4.3 Польща

Продовжується тема братерського співіснування з польським народом. З яким євреї Галичини не просто живуть на одній і тій же території та підпорядковані одним органам влади, а поділяють спільне страждання протягом довгих історичних періодів. Історик Матеуш Мізес в статті про єврейських військових пише: «Кров спільно пролита для захисту рідного краю, повинна поєднати і зв'язати. Спільна доля і воєнна мука, спільні спогади історичні повинні бути мостом, що пов'язує різні народи та конфесії.¹⁷⁵»

Ігнацій Шварцбарт в своїй публікації покладає на Польську Республіку велику роль в політичному житті Європи. Адже Польща стоїть на перехресті між трьома таборами поділеного світу «один з них - тоталістичний, інший - демократичний, третій знаходиться посередині, на перехресті та вагається. З одного боку – привабливі русалчині голоси тоталітаризму, а з іншого – переможний голос духу і тисячолітньої польської традиції та польської нації.¹⁷⁶» І саме Польща, на думку Ігнація Шварцбарта, може відіграти величезну роль в Європі як «чинник демократичної ідеї, справедливості та свободи, вірна голосу своєї історії, і як бастион цивілізації у Центральній та Східній Європі. Польща, яка в тоталістичній системі повинна стати духовно уярмленою в гітлерівський

¹⁷⁴ Dr. Schwarzbart, Ignacy. Democracja I totalizm u progno Nowego Roku. *Chwila* №7103. S. 2.

¹⁷⁵ Mises, Mateusz. Historia, o ktorej sie nie pisze i nie mowi... *Chwila. Wydanie wieczorne* №1219. S.8.

¹⁷⁶ Dr. Schwarzbart, Ignacy. Democracja I totalizm u progno Nowego Roku...S. 2.

пангерманізм. Від голосу Польщі залежить значна частина відповіді на ці питання, що турбують світ.¹⁷⁷»

4.4 Радянський Союз

Радянський Союз, Радянська Росія, Росія – це поняття тотожні у авторів «Chwila»¹⁷⁸. Як і в публікаціях 1932 року прослідковується негативне ставлення до політики СРСР, пропаганди та становища Біробіджану. Езріель Карблебах писав: «Коли говоримо радянська Росія, то легкий піт виступає на скронях. Навіть в поважних колах крутяться різноманітні версії про російський більшовизм, про країну без грошей, про щоденне знищення буржуазії.¹⁷⁹» Росію він називає краєм замкнутим на 7 замків. Без дипломатів, без контакту із зовнішнім світом. Хто звідти прибував, був ніби з Північного полюсу. Дивилися на нього як на дивне явище. Така його доля. З одного боку людина з європейською освітою, приязний чоловік, як всі інші люди, але з іншого химерний¹⁸⁰.

Мова йде про Максима Литвинова (Меїра Генох Валлах-Фінкельштейна), який у 1930-1939 рр. був наркомом іноземних справ СРСР. Автор зазначає, що Литвинов був єдиним, хто прийшов з незайманого лісу, лісу, який називався Росією. Єдиний, хто міг говорити про велику таємницю, єдиний, хто розумів ієрогліфи російського сфінкса¹⁸¹. На думку Бернарда Зінгера, не зважаючи на всі кроки Литвинова здійснені задля підняття престижу СРСР в Лізі Народів, Радянський Союз перестав «грати будь-яку роль у політичному житті Європи»¹⁸². А демократичні держави Західної Європи були готові мовчки

¹⁷⁷ Dr. Schwarzbart, Ignacy. Democracja I totalizm u progno Nowego Roku. *Chwila* №7103. S. 2.

¹⁷⁸ W Kleszczach czerwonej dyktatury. Likwidacja życia żydowskiego w Rosji sow. *Chwila* №7127. S.9.; Singer, Bernard. Co Przyniesie Rok 1939-ty? *Chwila* №7104. S. 3.

¹⁷⁹ Dr. Carlebach, Ezriel. Dymisla Litwinowa. *Chwila* №7232. S. 8.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Singer, Bernard. Co Przyniesie Rok 1939-ty? *Chwila* №7104. S. 3.

схвалити антирадянську кампанію Гітлера ціною відмови від колоніальних претензій до Англії¹⁸³.

Висновки

Напруга, що існує в Європі, відчувається і на сторінках газети. Ще в січні автори прогнозували можливість майбутньої війни. Англія та Франція не стають цими «головними опонентами» Німеччини, як на це сподівалися львівські сіоністи. Вони втрачають свій вплив в Центрально-Східній та Південній Європі. А «нитки», що творили зв'язок Східної Європи з Англією та Францією, зникають. Радянський Союз теж втрачає свої впливи, а надто після виключення з Ліги Націй. Ситуація в Східній Європі відображається в тривожних статтях. Як Східну Європу мається на увазі Польщу, Радянський Союз та балканські держави. Продовжується тема братерського співіснування з польським народом. Та голос Польської Республіки, на думку авторів, може стати вирішальним в долі Європи. Окрім цього продовжується міграція на територію Палестини, куди євреї привозять «частину Європи», шляхом поширення європейської культури.

¹⁸³ Singer, Bernard. Co Przyniesie Rok 1939-ty? *Chwila* №7104. S. 3.

ВИСНОВКИ

Головною метою моєї роботи було виявити, як конструюється ментальна карта світу галицькими сіоністами на сторінках газети «Chwila». Та у який простір чи простори газета вписує галицьких євреїв, з якими групами євреїв поза Галичиною вона їх пов'язує, як вона будує дистанції до інших національних груп, кого вона вважає за "чужого" - і в зв'язку з цим, як вона уявляє собі майбутню єврейську державу у Палестині і місце у ній галицьких євреїв.

В період великих політичних змін, що мали місце в міжвоєнний період, активно артикуються нові національні ідентичності та творяться нові ментальні мапи і образи. Головним середовищем, де це відбувається є періодичні видання, як елемент публічного простору стають інструментом творення ідентичностей. Важливою публічною платформою для артикуляції та поширення своїх ідей стали сіоністські видання, серед яких на перше місце у міжвоєнній Польщі вийшла львівська газета «Chwila». Таким чином газета «Chwila» була головною трибуною та рупором львівських та галицьких сіоністів. Автори видання, що друкувалося польською мовою та тиражем 35 тисяч примірників, мали змогу донести сіоністські ідеї широкому колу читачів.

Газета виходила друком 20 років (1919-1939) щодня, а з 1934 року двічі на день. В ході роботи було проаналізовано три ключові, на мою думку, роки: 1919, 1932, та 1939. На зрізі цих років можна прослідкувати як формуються та видозмінюються когнітивні образи галицьких сіоністів.

В період зміни як географічної, так і ментальної карти Європи, в перші повоєнні роки галицькі сіоністи вписують себе в простір Центрально-Східної Європи. Вони відмежовуються від Сходу, який представляють територію колишньої Російської імперії, адже там панує хаос, який призводить до погромів та інших негативних наслідків. Тому з'являється трактування себе як частини ментального простору Центральної та Східної Європи, як спосіб виокремити

себе від двох «інших»: розвиненого Заходу та невизначеного Сходу. Іншим важливим моментом є те, що вони ідентифікують себе як частину галицького виміру, називаючи себе євреями Східної Галичини. Та як частину ширшого польського виміру, прагнучи налагодити відносини з Польською Республікою задля отримання автономії в її складі. Активне зацікавлення подіями в Західній Європі можна пояснити спостереженням за перебігом Паризької мирної конференції.

На прикладі 1932 року помітно як з кожним роком трактування себе частиною польського простору збільшується. Польські євреї, на їх думку, мають стати визначним фактором розвитку держави Ізраїль. Вони не асоціюють себе із західноєвропейськими країнами, однак активно слідкують за політичними змінами в Німеччині, рішеннями Франції та Великої Британії. Та відмежовуються від Сходу, який з одного боку Радянська Росія, з іншого арабський Схід. Росії створюється негативний образ комуністичної країни з Соловками, голодом та брехливою пропагандою. Росія ж не входить в межі Східної Європи, а знаходиться ще східніше. При тому автори не роблять розрізнення між Радянською Росією та СРСР, а вживають ці назви як синоніми. Окрім того, як євреї з колишньої австрійської Галичини відчують дистанцію до євреїв з польських земель колишньої Російської імперії.

В 1939 році змінюється ставлення до країн Західної Європи, на які було покладено великі надії. Англія та Франція не стають цими «головними опонентами» Німеччини, як на це сподівалися львівські сіоністи. Вони втрачають свій вплив в Центрально-Східній та Південній Європі. З іншого боку Європи втрачає свої впливи Радянський Союз. Ситуація в Східній Європі відображається в тривожних статтях. Як Східну Європу мається на увазі Польщу, Радянський Союз та балканські держави. Продовжується тема братерського співіснування з польським народом. Та голос Польської Республіки, на думку авторів, може стати вирішальним в долі Європи. Окрім цього продовжується

міграція на територію Палестини, куди євреї привозять «частину Європи», шляхом поширення європейської культури.

Отже, прослідкувати тенденцію публікацій цих трьох років можна прийти до висновку, що галицькі сіоністи вважали себе польськими євреями Центрально-Східної Європи. Однак в простір Східної Європи не входив Радянський союз, відтак радянські євреї були ще східнішими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Chwila. № 1-345. Lwów, 1919.
2. Chwila № 4586-4946. Lwów, 1932.
3. Chwila. Dodatek ilustrowany № 1-51. Lwów, 1932.
4. Chwila № 7103-7353. Lwów, 1939.
5. Chwila. Wydanie wieczorne № 1340-1491 . Lwów, 1939.

Література:

Монографії:

1. Вулф, Ларрі. *Винайдення Східної Європи: мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва*. 2009.
2. Гешелес, Яніна. *Очима 12-річної дівчинки*. Київ: Дух і Літера, 2011. 96 с.
3. Гон, Максим. *Із кривдою на самоті: українсько-єврейські взаємини на західноукраїнських землях у складі Польщі, 1935-1939*. Волинські обереги, 2005.
4. *Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні/* Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001.
5. Саїд, Едвард. *Орієнталізм*. Пер. з англ. В. Шовкун. К.:Основи, 2001.
6. Йоргенсен М.В., Филлипс Л.Дж. *Дискурс-анализ. Теория и метод*. Пер. с англ. Харьков: Гуманитарный Центр, 2008.
7. Staliūnas, Darius. *Spatial Concepts of Lithuania in the Long Nineteenth Century*. 2016.
8. Downs, Roger M., and David Stea. *Maps in minds: Reflections on cognitive mapping*. HarperCollins Publishers, 1977.
9. Haynes, Robin M. *Geographical images and mental maps*. Macmillan Education, 1981.

10. Mendelsohn, Ezra. *The Jews of East Central Europe between the world wars*. Indiana University Press, 1987.
11. Mendelsohn, Ezra. *Zionism in Poland: the formative years, 1915-1926*. Yale University Press, 1981.
12. Mick, Christoph. *Lemberg, Lwów, L'viv, 1914-1947: Violence and Ethnicity in a Contested City*. West Lafayette: Purdue University Press, 2015.
13. Shanes, Joshua. *Diaspora nationalism and Jewish identity in Habsburg Galicia*. Cambridge University Press, 2012.
14. Schatz, Jaff. Jews and the Communist Movement in Interwar Poland. *Dark Times, Dire Decisions: Jews and Communism*, 2004.
15. Todorova, Maria. *Imagining the Balkans*. Oxford University Press, 2009.
16. Wolff, Larry. *The idea of Galicia. History and Fantasy in Habsburg Political Culture*, 2010.

Статті:

17. Гольцер, Іржи. *Просвіта, асиміляція та нова ідентичність: єврейська еліта на Галичині - Полін*. Вибрані статті. Пер. з англ. К.: Дух і Літера, 2011.
18. Колесник, Ірина. Ментальні мапи як інструментарій історика. *Ейдос*. Київ, 2013. № 7.
19. Лентоха, Барбара. «СНWІLА» – газета львівських євреїв. *Незалежний культурологічний часопис «І»*, число - 51, Львів: 2008.
20. Меламед, Володимир. Між двома Світовими війнами (1919–1939 р.). *Незалежний культурологічний часопис «І»*, число - 51, Львів: 2008. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n51texts/melamed6.htm>
21. Шенк Ф. Б. *Ментальные карты: Конструирование географического пространства в Европе от эпохи Просвещения до наших дней*. Пер. с нем. Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. № 4. Москва, 2001.

22. Czaykowski, Paweł. «Prasa żydowska w Polsce.» *Przegląd Judaistyczny*, № 3. 1922.
23. Fuks, Marian. Prasa żydowska w Polsce XIX i pierwszej połowy XX wieku (do końca drugiej wojny światowej), *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*, Tom 12, Numer 1, 1973.
24. Kitchin, Rob, and Scott Freundschuh, eds. *Cognitive mapping: Past, present, and future*. Vol. 4. Psychology press, 2000.
25. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. T. 13 : Województwo Lwowskie, Warszawa, 1924. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=14645&from=publication>

Електронні Ресурси

26. Миллер А. Ментальные карты историка. И связанные с ними опасности. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.timeandspace.lviv.ua/files/library/mental4537468ecf010.doc
27. British White Paper of June 1922. Yale Law School. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh1922.asp
28. Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 r : miasta liczące poniżej 10 000 mieszkańców według spisów 1931 i 1921 r : wyniki tymczasowe. Warszawa, 1932, 33. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=14476&from=publication>
29. Greenbaum, Avraham. Newspapers and Periodicals. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Newspapers_and_Periodicals

30. Immigration. *Jewish Virtual Library*. The American-Israeli Cooperative Enterprise. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.webcitation.org/61667WluY>
31. Jewish Virtual Library. Leon Reich. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/reich-leon>
32. Leon Reich. Jewish Virtual Library. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/reich-leon>
33. Libraria. Архів української періодики онлайн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://libraria.ua/all-titles/group/6/>
34. "MacDonald Letter". Question of Palestine. Retrieved 10 October 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/BBAA033C46A9AA8B8525712C0070B943>
35. The Passfield White Paper. Jewish virtual library. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-passfield-white-paper>
36. Żebrowski, Rafał. Heschels Henryk Ignacy. Żydowski Instytut Historyczny. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.jhi.pl/psj/Heschels_Henryk_Ignacy
37. Zipper, Gershon. *Encyclopaedia Judaica*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.encyclopedia.com>.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Рік	1919	1932	1939
Тема			
Польська Республіка	43%	50%	35%
Палестина	7,5%	11%	15%
Західна Європа та Північна Америка	21,8%	13%	21,5%
Центрально-Східна Європа	21,8%	15,4%	22%
Росія	8,7%	3,5%	4%